

МАШИНОБУДУВАННЯ І ТРАНСПОРТ

УДК 629.114.4; 621.61/85

І. В. Коц, к. т. н., доц.;

О. В. Березюк, к. т. н.

ВІБРАЦІЙНИЙ ГІДРОПРИВОД ДЛЯ ПРЕСУВАННЯ ПРОМИСЛОВИХ ВІДХОДІВ

Запропоновано спосіб підвищення ефективності перевезень промислових відходів до місць складування і утилізації за рахунок збільшення коефіцієнта їх ущільнення в бункерах спеціалізованого автомобіля-сміттєвоза. Підвищення ступеня ущільнення досягається внаслідок застосування вібраційного пресового устаткування з гідроприводом. Описано будову та принцип дії вібраційного пресового устаткування, викладено результати комплексних досліджень приводу пресування і оптимізації його параметрів, які можуть бути використані на етапі проектування аналогічного устаткування.

Відходи виробництва і споживання є джерелами антропогенного забруднення навколишнього середовища в глобальному масштабі і виникають як неминучий результат споживчого відношення і надто низького коефіцієнта використання ресурсів. Наприклад, у колишньому СРСР протягом року кольорова металургія видобувала близько 2 млрд. т. гірських порід, а товарна продукція із них складала близько 1 %. В Україні переходять у відходи майже 80–85 % або 20–30 млрд т переробленої сировини із щорічним її приростом в межах до 2 млрд т у гірничодобувній, хімічній, металургійній та паливно-енергетичній галузях. З них понад 200 млн т складають токсичні та інші небезпечні відходи. Щорічно площі, зайняті відходами, збільшуються на 50 тис. га [5].

Насипна щільність промислових відходів (ПВ) змінюється в широких межах. Тому перед транспортуванням відходів обов'язково виконується операція їх ущільнення. Чим вищий коефіцієнт ущільнення, тим краще використовується об'єм бункера та вантажопідйомність спеціального автомобіля-сміттєвоза. У кращих зразках вітчизняного виробництва відходи вдається ущільнювати лише в 2,2 рази.

Використання вібраційного пресування дозволяє суттєво збільшити коефіцієнт ущільнення ПВ порівняно з статичним пресуванням при тих же значеннях робочого тиску в гідросистемі [3].

На роботу гідроприводу устаткування для пресування та ущільнення суттєво впливають пружно-пластичні властивості ПВ. Теоретично описати процес ущільнення ПВ досить

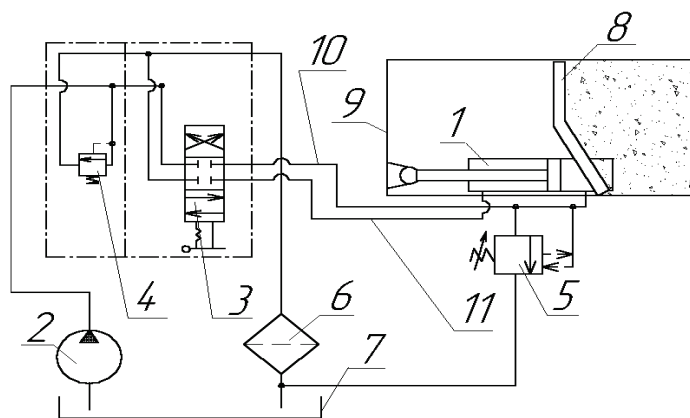

Рис. 1. Схема вібраційного гідроприводу ущільнювального устаткування

складно внаслідок неоднорідності їх складу, а також наявності пружних та пластичних компонентів, які ущільнюються за різними законами. Тому, на наш погляд, доцільно виконати експериментальні дослідження з визначення пружно-пластичних властивостей ПВ у вигляді залежності між відносною деформацією ПВ ϵ та тиском пресування p при регулюванні параметрів вібраційного гідроприводу, який, на нашу думку, є найпродуктивнішим [2]. Ця

залежність необхідна для подальшої оптимізації параметрів вібраційного гідроприводу для пресування з метою підвищення продуктивності техніки для перевезення ПВ через збільшення коефіцієнта їх ущільнення.

На рис. 1 зображена схема вібраційного гідроприводу ущільнювальної плити устаткування для пресування ПВ [4].

Вібраційний гідропривід ущільнювального устаткування для пресування ПВ включає гідронасос 2, який через живильну напірну магістраль, гідророзподільник 3 пов'язаний з магістралями 10 і 11, що підведені до робочих камер гідроциліндра 1 з плитою для пресування 8, а через запобіжний клапан 4 і фільтр 6 з'єднаний з баком 7. Причому до магістралі 10 приєднаний клапан-пульсатор – генератор імпульсів тиску (ГІТ) 5. На схемі також показано кузов спеціального автомобіля – сміттєвоза 9, в який завантажуються промислові відходи.

Вібраційний гідропривід ущільнювального устаткування для пресування ПВ працює таким чином: після завантаження твердих промислових відходів в кузов спеціального автомобіля 9 здійснюється їх ущільнення плитою для пресування 8, яка переміщується за допомогою гідроциліндра 1. Живлення гідросистеми здійснюється від гідронасоса 2. Керування напрямком руху гідроциліндра здійснюється гідророзподільником 3. Клапан-пульсатор 5 забезпечує генерування імпульсів тиску для вібраційного пресування та ущільнення промислових відходів. При перевищенні тиску в гідросистемі спрацьовує запобіжний клапан 4, який через фільтр 6 зливає частину робочої рідини в маслобак 7.

За допомогою експериментальної установки [2], яка реалізує статичний спосіб пресування, проведено серію експериментів, в результаті якої отримано залежність між тиском пресування p_B та відносною деформацією ПВ ε у вигляді степеневого рівняння регресії

$$p_B = A + B\varepsilon^C, \tag{1}$$

де A, B, C – коефіцієнти регресії.

Коефіцієнти регресії рівняння (1), в свою чергу, є функціями факторів впливу на процес пресування ПВ

$$A, B, C = f(v_{max}, \Phi, \rho_B, \varphi, p_{Bmax}), \tag{2}$$

де $v_{max} = Q_H/S_{Ц1}$ – максимальна швидкість пресування, м/с; $\Phi = x_{max}/\sqrt{S_{П}}$ – коефіцієнт форми бункера для ПВ; $\varphi = S_{Др}/S_1$ – коефіцієнт, що враховує співвідношення площі відкриття дроселя ГІТ до площі поперечного перерізу вхідного отвору ГІТ; $p_{Bmax} = p_{кл1}S_{Ц1}/S_{П}$ – максимальний тиск пресування, Па; Q_H – подача гідронасоса, м³/с; $S_{Ц1}$ – ефективна площа напірної порожнини гідроциліндра, м²; x_{max} – максимальне переміщення гідроциліндра, м; $S_{П}$ – ефективна площа плити для пресування, м²; $S_{Др}$ – площа відкриття дроселя ГІТ (визначає частоту коливань), м²; S_1 – площа поперечного перерізу вхідного отвору ГІТ, м²; $p_{кл1}$ – тиск відкриття клапана ГІТ (визначає амплітуду коливань), Па.

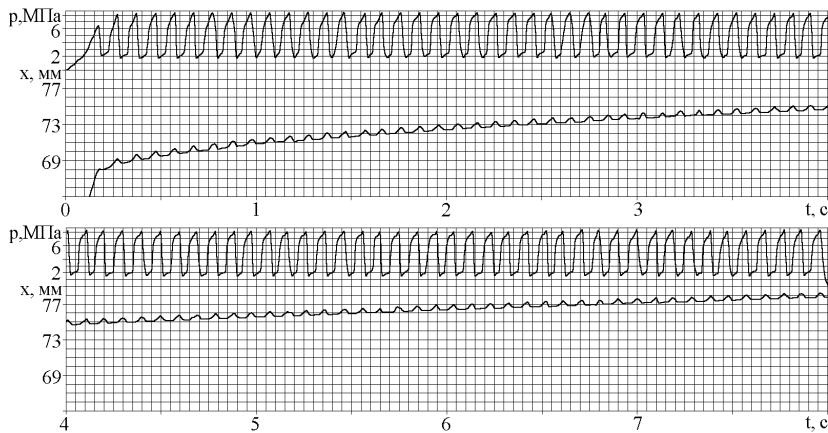

Рис. 2. Типова осцилограма зміни тиску p в напірній магістралі силового гідроциліндра та переміщення x плити під час вібраційного пресування ПВ

З метою зменшення кількості дослідів для визначення коефіцієнтів рівняння регресії (2) використовувалося планування багатофакторного експерименту з використанням дрібнофакторного плану виду 2^{5-1} методом Бокса-Уілсона [1].

Вибір діапазонів варіювання факторів функцій (2) проводився таким чином, щоб будь-яка їх сукупність в передбачених планом експерименту діапазонах могла бути реалізована і не приводила до протиріч. Для цього було проведено попередні експерименти для визначення області, в якій необхідні нам сполучення рівнів факторів були б стійко реалізовані.

Всі фактори, які входять в функції (2), є величинами, що мають неоднакову розмірність, а значення цих величин факторів мають різний порядок. Тому, для отримання поверхні відгуку цих функцій, було проведено операцію кодування факторів, що являє собою лінійне перетворення факторного простору [1]. Встановлено такі значення рівнів факторів в умовному масштабі: мінімальний -1 , середній 0 , максимальний $+1$ та зіркові значення -2 , $+2$. Істинні значення факторів встановлено на основі проведення пошукових експериментів. Проведено дрібнофакторний експеримент виду 2^{5-1} з головною $1/2$ -реплікою ($x_5 = x_1x_2x_3x_4$).

Обробка експериментальних даних виконувалась за допомогою методу найменших квадратів. Адекватність регресійних моделей перевірялася за критерієм Фішера. Перевірка закону розподілу експериментальних значень в кожній серії повторних дослідів проводилась за критерієм Кохрена. Перевірка значимості коефіцієнтів регресії проводилась за t-критерієм Стьюдента.

Типова осцилограма зміни тиску в напірній магістралі силового гідроциліндра та переміщення плити під час вібраційного пресування ПВ показана на рис. 2. При цьому амплітуда коливань складала $A = 0,45 \dots 0,8$ мм, а частота $\nu = 10,8$ Гц.

В результаті обробки експериментальних даних для дійсних значень факторів після відкидання незначних факторів та ефектів взаємодій отримано такі рівняння регресії для коефіцієнтів A, B, C :

$$A = 1774,117 + 0,09206\rho - 0,00257 p_{кл1} S_{Ц1}/S_{П} - 0,0038 Q_{Н}^2/S_{Ц1}^2 - 0,4854 x_{max}^2/S_{П} - 0,001576\rho^2 - 63,06 S_{др}^2/S_1^2 - 1,066 \cdot 10^{-10} p_{кл1}^2 S_{Ц1}^2/S_{П}^2; \quad (3)$$

$$B = 9813,11 + 223,1 x_{max}/\sqrt{S_{П}} - 0,8612 p_{кл1} S_{Ц1}/S_{П} - 0,8189 Q_{Н}^2/S_{Ц1}^2 - 114,7 x_{max}^2/S_{П} - 0,03341\rho^2 - 12806 S_{др}^2/S_1^2 - 2,3 \cdot 10^{-8} p_{кл1}^2 S_{Ц1}^2/S_{П}^2; \quad (4)$$

$$C = 5586 - 18,6\rho - 0,1199 \frac{Q_{Н}^2}{S_{Ц1}^2} - 0,005134\rho^2 - 1942 \frac{S_{др}^2}{S_1^2} - 3,306 \cdot 10^{-9} p_{кл1}^2 \frac{S_{Ц1}^2}{S_{П}^2}. \quad (5)$$

На основі рівнянь (3–5) отримано рівняння регресії відносно k_y для кодованих значень параметрів

$$k_y = \frac{1}{1 - \left[(p_B - A(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5)) / B(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5) \right]^{1/C(x_1, x_2, x_3, x_4, x_5)}}. \quad (6)$$

За допомогою пакета прикладних програм MathCAD було проведено оптимізацію коефіцієнта ущільнення ПВ k_y шляхом його максимізації ($k_y \rightarrow \max$). В результаті отримані такі оптимальні значення параметрів гідроприводу плити для пресування з використанням ГПТ: $v_{max} = 0,1146$ м/с; $\Phi = 0,862$; $\phi = 0,098$; $p_{Bmax} = 6,521 \cdot 10^5$ Па. При цьому досягається максимально можливий коефіцієнт ущільнення ПВ $k_y = 2,685$.

На рис. 3 показано поверхні відгуку коефіцієнта пресування ПВ в залежності від кодованих значень параметрів вібраційного гідроприводу пресування ПВ в площині окремих параметрів оптимізації ($v_{max} - \phi, \Phi - \phi, \Phi - p_{Bmax}$), до яких система найбільш чутлива.

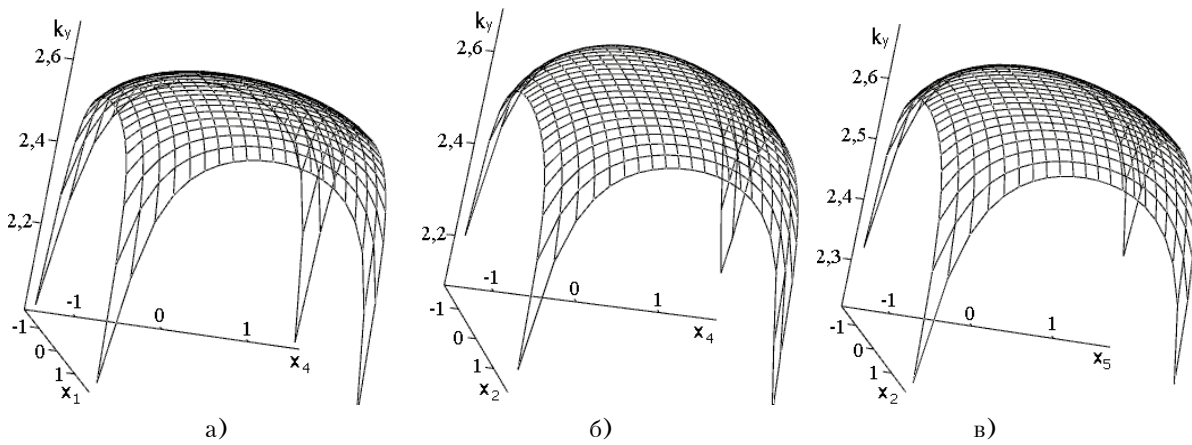

Рис. 3. Поверхні відгуку коефіцієнта пресування ПВ в залежності від кодованих значень параметрів вібраційного гідроприводу пресування ПВ в площинах: а) $x_1 - x_4$; б) $x_2 - x_4$; в) $x_2 - x_5$

Висновки

1. Впровадження вібраційного гідроприводу для пресування промислових відходів у сміттєвозах дозволяє отримати економію пального на один транспортний засіб за рік близько 2 т.

2. Оптимізація параметрів вібраційного гідроприводу за критерієм продуктивності техніки для їх перевезення через збільшення коефіцієнта ущільнення ПВ показала доцільність виготовлення приводу з такими параметрами: $v_{\max} = 0,1146$ м/с; $\Phi = 0,862$; $\varphi = 0,098$; $p_{B\max} = 6,521 \cdot 10^5$ Па.

3. Отримані на підставі застосування методу планування багатofакторного експерименту результати надали можливість здійснювати вибір оптимальних параметрів гідроприводу на етапі проектування устаткування для ущільнення промислових відходів та інших сипучих матеріалів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адлер Ю. П., Маркова Е. В., Грановский Ю. В. Планирование эксперимента при поиске оптимальных условий. — 2-е изд. перераб. и доп. — М.: Наука, 1976. — 280 с.
2. Савуляк В. І., Березюк О. В. Технічні проблеми збирання та транспортування твердих побутових відходів // Пр. IV Міжнародної науково-практичної конф. «Проблеми збору, переробки та утилізації відходів». — Одеса, 2002. — С. 188—191.
3. Матвеев И. Б. Гидропривод машин ударного и вибрационного действия. — М.: Машиностроение, 1974. — 184 с.
4. Патент України № 61580 А, МПК7 В 65 F 3/20. Гидропривод ущільнюючої плити сміттєвоза / В. І. Савуляк, О. В. Березюк — 2003032027; Заявл. 07.03.2003. Одерж. 17.11.2003.
5. Максимов И. Е. Состояние и перспективы использования экозащитных систем в решении проблем отходов // Муниципальные и промышленные отходы: способы обезвреживания и вторичной переработки — аналитические обзоры. Новосибирск, 1995. — С. 54—58.

Коц Іван Васильович — доцент кафедри теплогазопостачання, завідувач НДІ гідродинаміки.

Березюк Олег Володимирович — старший викладач кафедри менеджменту у будівництві, охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Вінницький національний технічний університет